

VÖRO KEELEN

2015

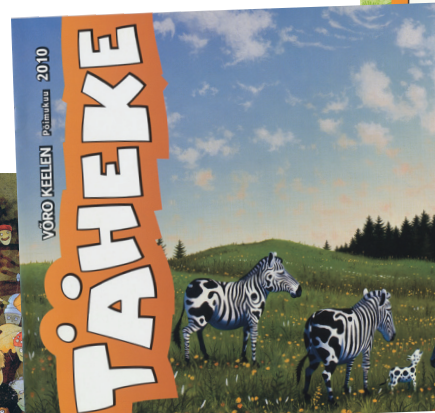
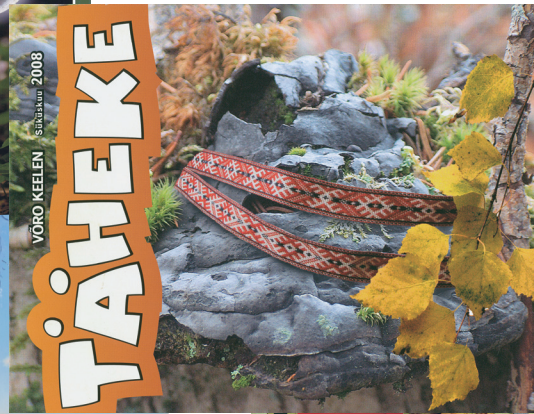
Urbökuu

TRÄHKE

TÄHEKE VÕRO KEELLEN — AASTAGATSÕÖR SAI TÄÜS!

Taa Tähekesse nummör võro keelen om järekõrran joba katõstõiskümnes. Tuu tähendäs, et Tähekesse toimõndus ja Võro Instituut omma' joba mitmit aastit kuuntüüd tennü. Edimäne Täheke võro keelen tull' vällä 2005. aastaga radokuun, viimäne 2015. aastaga urbõkuun. Olõmi pruuvnu tetä' nii, et egä kuu nummör olõssi võro keelen olõman. Ja kaegõ' esi' — tan naa' numbri' nüüd omma'! Kõiki varatsõmpi numbriid saa lukõ' elektroonilidsõlt adrõssi päält: <http://www.digar.ee/arhiiv/et/periodika?id=12289>

Guuru <i>Jan Rahman</i>	4
Luulõtuisi <i>Milvi Panga</i>	6
Luulõtuisi <i>Triinu Ojar, Contra</i>	7
Tütrik tammõ oosõn <i>Juhani Püttsepp</i>	8
Ants päst merehädalist <i>Andrus Kivirähk</i>	10
Tarõpäälne <i>Leila Holts</i>	12
Raamat	14
Luudus <i>Kärg - verevä pääga must tsirk</i>	15
Hussikõnõ ja kapstas <i>Hipp Saar</i>	16
Kokanukk	17
Nali.....	18
Arva är!	19
Koomiks: Nuti-kahe peräle <i>Elina Sildre</i>	20

TÄHEKE

SA Kultuurileht latsiaokiri
KÄUMÄ PANT VAHTSÕAASTAKUUN 1960 • TULÕ ÜTS KÕRD KUUN

Toimõndusõ aadrõs:
Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn
taheke@taheke.ee
Telefon 646 3697

Päatoimõndaja Ilona Martson
Abitoimõndaja Mariko Faster
Kunstilinõ toimõndaja Priit Rea
Makett Dan Mikkin

Tähekeist saa telli' õkvakõrralduslepinguga
www.tellimine.ee
telefon 617 7717

Edekaasõ joonist' Kadi Mõttus

VÕROKEELIST TÄHEKEIST TUGÕ VANA VÕRUMAA KULTUURIPROGRAMM.

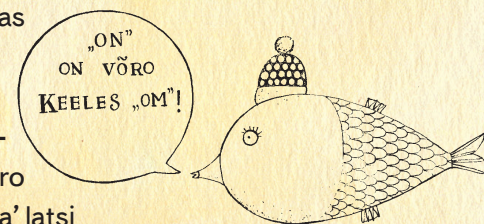
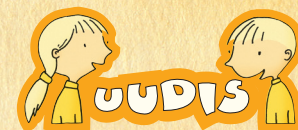
OLÕMAN OM MITMIT KEELEPÄIVI

Imäkeelepäivä peedäs Eestin 14. urbõkuu (märdsi) pääväl. Tuul pääväl om üte edimädsse eestikeelidse luulõtaja Kristjan Jaak Petersoni sünnüpäiv. Ettepanõgi päävä pidämises tekki eesti keele oppaja Meinhard Laks. Tuud päivä om peetü 1996. aastagast pääle. 1999. aastagast om taa riiklik tähtpäiv.

Tuul pääväl tetäs egäsugutsiid üritüisi. Haridusministeerium and kätte keeleteo avvuhinna kõgõ parõmbidõ keelega kõüdetüide ettevõtmiisi iist. Vikerraadio kaudu saa tetä' e-etteütlust. Kuulõn ja latsiaidun tetäs keeleüritüisi.

Rahvidõvaihõlist imäkeelepäivä peedäs üle ilma 21. radokuu (veebruari) pääväl. Tuul pääväl 1952. aastagal nõvvi' Bangladeshi riigi tudõngi', et bengali keelest saasi Pakistani üts riigikiil. Taad päivä peedäs 2000. aastagast pääle. Tuul pääväl kõnõldas inämb noist keelist, mink kaominõ om ohon. Ka mi sugulaskeele' omma' häömise pääl. Tunnustõdas mitmõ keele mõistmist ja opmist, tutvustõdas tõisi kultuurõ.

Võro keele nädalit peedäs märdikuu (novvembri) edimädsel täüsnädälil. Nädäli iinmärgis om võro keelele tähelepannu tõmmada' ja tuud inämb kõnõlda' latsi ja nuuriga. Nädalit peedäs 2007. aastagast pääle. Tuul nädälil kõrraldas Võro Instituut veebiviktoriini võro keele ja kultuuri kotsilõ. Kuulõn ja latsiaidun peedäs võro keele hummokit: kutsutas küllä võro kiilt kõnõlõjit inemiisi ja võedas ette muid võro keelega kõüdetüid tegemiisi.

Jan Rahman

GUURU

Pall viirdü mugu edesi. Nuu' olli' latsõ', kiä niimuudu hinnäst pallil vitä' lasi'. Palli võisõ lüvvä' jalaga, käega, pääga, ütskõik, kuimuudu ja nii tä mugu viirdü, iks kotost kavvõmbalõ. Ja latsõ' joo-suga timä perän.

Ütekõrraga oll' pall kuun latsiga jõudnu väiku mäekundi mano. Tuu mäe otsan istõ andsakulõ rõivin miis, oll' jala' risti säädnü ja niimuudu tä säääl ummi jalgu otsan istõ.

„Kiä sa sääne olõt?“ imehti' latsõ'.

„Ma olõ Guuru,“ üteli' miis päält väikut vakkaolõkit.

„Guuru, Guuru!“ hõiksi' latsõ' rõõmuga. „A miä tuu Guuru tähendäs?“

„Guuru tähendäs säänest tarka miist nigu ma', kiä mõist egäle küsümisele vastada,“ uhkust' Guuru.

„Kas sa mõnõ mi küsümise pääle kah vastat?“

„Iks!“

A latsõ' es mõista' midägi küssü'. Kõik olli' kõrd aigu vakka. Önnõs naas taivast vihma tibu-tama ja üts lats pästse piinligu olokõrra.

„Mille om vesi likõ?“

Guuru nägo läts naarulõ.

„Likõ olõminõ om mi arvosaaminõ tuust, midä mi tunnõmi, ku viiga kokko putumi. Harili-gun olõkin om vesi vetel ja ku mi tedä pututami, sis tuud tunnõt kutsutas likõ olõkis. Ku mi ütlemi,

et vesi om likõ, om tuu pia sama, mis üteldä', et kivi om kõva vai tuli om kuum...“

Taad kõkkõ juttu kõnõl' Guuru nii aiglad-sõlt, et latsil naas ikäv.

„Midägi ei saa' arvo,“ kakõsti' latsõ targa Guuru jutu. „Olõ-i sa nii tark midägi, ku kität!“

Guuru sai tsipa pahatsõs, a sis otsust' latsilõ näüdädä'. Tä nõssi umast rätsepäistangust maast poolõ miitre korgusõlõ ja jäi niimuudu õhku istma.

„Näeti!“

„Ull olõt, muud midägi,“ otsusti' latsõ'. „Tsirgu' lindsõ', pall linds, a inemise' omma' maa pääl kinni!“

Latsõ' haari' uma palli ja joosi' tuud edesi kukatõn minemä.

Guuru vajju tassakõistõ maa pääle tagasi. Tä otsõ ummi kirivide hõlstõ alt telefoni vällä ja kai kellä.

„Joba viis, tüüpäiv om läbi,“ otsust' Guuru, sirot' hinnäst kangõsjäänüide pikki jalgu pääle ja naas kodo poolõ kombõrdama. Tä kombõrd' peris virka, selle et tahtsõ peräle jõuda' tuus aos, ku telekast timä egäpääväne kino pääle nakas.

„Täämbä sai suur tüü är tettüs,“ võtt' Guuru mõttõn päävä kokko. „Sai latsilõ vahtsõnõ sõna selges opatus!“

Milvi Panga
MUSTRÄSTÄS

MUSTRÄSTÄS, MUSTRÄSTÄS
PÄÄLT EI PAISTU',
ET SUL KÄSTÄS
UMMA VILET LASKÕ' NII,
ET KAARTÕST VÄLLÄ
VÕTAT VII,
ET JUUSKMA NAKKAS
MAHLAKÕIV,
ET AIG JO LUMPI
LASKÕ' LAIV.

Milvi Panga
PUUL

KU PINI AJA KARVA,
KAS PUUL JO AETU, ARVA!
KU JOOSÕT VII VIIRDE,
KAS ÖNNÕ PUULDÕ SIIRDE?
KAE' SISALIGU HUULT –
PAKK SULLÕ HANNAST PUULT.
KAE' SIISTPUULT VAI SÄÄLTPUULT,
LÄMMI TUUL PUHK EGÄLT PUULT.

Milvi Panga
UMBÕS JA TÄPSELT

UMBÕS KÕRD KUUN
NÄPP MUL AJA UMBÕ.
UMBÕS KAH EI TIIÄ',
KOST VÕTSÕ SÄÄNDSE KOMBÕ.

TÄPSELT KELL SÄIDSE
TUMÕ MINU TAAT.
TÄ EI ELÄ' KAVVÕN,
SIINSAMAN KURRAKÄTT.

UMBÕS KÜMME KÕRDA
NÜHI TAADU HÕLMA.
TÄ TÄPSELT TIID, KAS SUIKMA
MUL SINNÄ' JÄIÄ' KÕLBAS.

Contra **MÖTTÖ JÕUD**

PILK MUL MÜÜDÄ LUMITSIT
MÕTSU LIUGU LASK –
EGÄLPUUL NÄE JÄNESSIT
KINKAL SÄLLÄN VALGÕ KASK.

PILK MUL KOTTPÜMEHEN
TAIVAN LIUGU LASK –
TÄHTINÄE SÄÄL KÜMBLEMÄN
KINKAL SÄLLÄN ÜUMUST KASK.

A KU MÕNI INIMLATS
IKUJORRU LASK –
MA MÖTLÕ, ET TÄ NÄKU KATT
NÄÜTEMÄNGU MASK.

JA KU LÄÄSSI TIRISSI
IIST ÄR MASKI TÄLT –
NAARUNÄGU TULÕSSI
VÄLLÄ MASKI ALT.

Triinu Ojar

VABADUST VARBILO!

ESÄ SOKI SEEN OM MULK.
KUIS TUU MULK KÜLL SINNÄ' SAIÕ?
ESÄ VARVAS SOKIN KAIÕ:
„SOKK OM PÜMME, PUUDU MULK...“

SÕS VARVAS MÖTÕL' UMA PÄÄGA:
„KUIS MA SAASSI VÄLLÄ NÄTÄ'?
KU ÕIGÕ PROOVISSI MA HÄÄGA?“
A SOKK ES KULLÕ' SUKUGI – OH HÄTÄ!

NII NAKAS' VARVAS JÜRÄMÄ:
KRÕMPS-KRÕMPS JA KRÕHVA-KRÕHVA
JA SOKI SISEN MÜRRÄMÄ:
TIMPS-TAMPS JA LEHVA-LEHVA.

NII SOKI SISSE TULLGI MULK!
VARVAS VÄLLÄ AIA' PÄÄ

SÕS SAIÕ. JA VALLALÕ SUUMULK
TÄ HÕIGAS: „KÜLL OM HÄÄ!“

A TÕNÕ VARVAS TÕSÕL JALAL
SÕS NAKAS' PALLÕMA:
„MUL OM VÄEGA-VÄEGA PALLAV
JA VÄLLÄ TAHA NÄTÄ' MA.
LASKÕ' MINNO KAH!“

TULL' HUMMOK KÄTTE
JA ESÄ SOKI' JALGA SÄÄD.
TÄ NO' TÕSÕLÕ JALALÕ JÄTSE
MULGUGA SOKI, ET VARBAL TETÄ' HÄÄD.

NÜÜD TÕNÕGI VARVAS
VÄLLÄ SAI TSUSADA' PÄÄ
JA HÕIGADA': „KÜLL OM HÄÄ!“

Juhani Püttsepp

TÜTRIK TAMMÕ OOSÕN

Kolmsada aastakka tagasi es tiiä' kiäki vanal Võrumaal midägi autist, käsitelefonõst ega' tahvlipuutriist. A sõs olnu Urvastõn üts kõstre, kiä mõistsõ linnada'.

Ku sa no' kūsüt, kiä om kõstre, sõs ma tulõda sul-lõ miilde Julk-Jürri, kiä om üts ašamiis Oskar Lutsu Ke-vade-raamatun vai -filmin.

Tuusama, kiä Tuutsi kepiga pingialutsit pite takan ai. Kõstre ütsindä es piä' kõrda usuoppusõ tunni aigu, timä põhiamõt oll' kerikun laulu iist võtta'. Kõstre

võtsõ laulu üles ja lõpõt' tuu är, ku kiäki tähelepand-malda' viil perämidse salmi perän jorisõma jäi.

Tuu kolmsada aastakka tagasi elänü Urvastõ kõstre oll' üts esivärki miis. Tä tekk hindäle siiva'. Konkotsilt kõstre tuu tarkusõ võtt', ei olõ' teedä'. Peräkõrd kaiõ tä edimält tsirgu vai engle pääle – nuu' kah lindasõ'.

Egä pühapäiv linnas kõstre ummi siibuga kerikulõ. Sääil timä juhat' laulu ja sõs, ku opõtajat kerikun es olõ', lugi esi' palvit ja õnnist' inemiisi. Sõs linnas tagasi kodu.

Ütskõrd kandsõ kõva tuul kõstre kodutii päält kuralõ, Restu pääle. Restu järve viirde – kas sa tiiät – ehidi' mi vana-vanaesä' Eesti edimädse piimätüüstüse.

Ku kõstre linnas, sõs tüüstüst viil es olõ' ja kõstrel lätš kulm kõrtsu – kiä iks taht hinnäst kodutii päält asja iist, tõist takan kuralõ kalluta'. Önnõs jäi kõstre lindamisõ tii pääle Mäe-Lõhtsuu tamm ja kõstre põrut' nigu rakin ummi siibuga Mäe-Lõhtsuu tammõ ossõ sisse ni jäi sinnä' pidämä.

Ai-vai, kõstre uma musta särgi ja valgõ hammõga rabõlõs tammõ otsan! Laskõva'uhüppäjä' satasõ' kah tõnõkõrd maa pääle tullõn hoobis puu otsa. Sõs om edimäne ülesannõ' noil laskõva'rust vabas saia'. Kae', õnnistugi ka kõstrel uma' ossõst rädsidü' siiva' maaha raputa'. Kõstre jätse siiva' sinnäpaika ni lätš jalaga kodu. Tuu es olõ' õnnõs pikk maa.

Kolmsada aastakka ildampa kuuldsõ taad kõstre lindamisõ juttu uma koolioppaja käest üts Kuldri tütrik. Tä jäi tuupääle peris mõttõlõ. Tütrik kah väega unist' lindamisõst, a täl es olõ' siibu. Täl oll' külh jalgratas ja ku tä mäe otsast alla virut', sõs tõnõkõrd oll' tõtõstõ sääne tunnõ', nigu linnanu. A tsõõri' trehvssi' iks mõn-

tõ tiimulku ja tütrigu hamba' käve' tuupäale kokku nigu plakst. Ummõtõ tütrik igätsi korgõl livvõlda'-lavvõlda'.

Tä mõtõl' minnä' kaema Mäe-Lõhtsuu tammõ manu. Vast om sääl alalõ mäantsiidki juppõ kõstre siivust, midä saasi ummi siibu tegemise man är tarvita'. Tuu pääle tä es mõtlõ', et kõstre lindamisõst om joba kolmsada aastakka müüda. Mäe-Lõhtsuu tamm oll' kinäste kaardi pääl är näüdat, puu om luuduskaitsoobjekt.

Mõtsatii, miä tammõ mano vei, läts iks kitsabas ja kehvebäs ni viimate jätse tütrik ratta tiikraavi ni astsõ kondiauruga edesi.

Kõrraga saisõ tamm tä iin nigu üts perädü elläi. Tammõ ümbre es küünü' säidse tütrikku kah kinni' võtma. Mõnõ' jämme' puuharo' olli' murdunu, haraliidsi ossõ külest rippu' alla pikä' samblõhabõna'.

Tammõ seen oll' uus, lauduga kinni' lüüd. Tütrik kangut' üte lavva vallalõ ja kai sisse. Tammõst hõhas vällä undsõt pümehest.

Tuu ai kül' pelgüse pääle, a tütrik tükse iks uustõ sisse. Sääl es näe' tä mäantsiidki asju, es kõstre siibu ega' midägi muud.

Tütrik es mõtlõ' inäp lindamisõst. Hää oll' oosõn olla'. Veidükese kurb kah, tuuperäst, et tütrik sai arvu – tammõ ei olõ' inäp pikält. Tä om viiesaa-aastaganõ, Liivi sõa aost, oll' oppaja ütelnü. Hää külh, Urvastõ kerik om viil vanõp, a kerik om kivist. Seo tamm ei olõ' kivist, tä hengäs...

Mõni maru või tä tukes murda', mõtõl' tütrik. Pääleki, ku täl seen joba sääne uus om. Tütrik mõtõl' kõiki noidõ viiesaa aastaga pääle. Midä kõkkõ tamm võidsõ olla' nännü, läbi elänü...

„Piä' vasta, ma tulõ sinnu jälki kaema,“ tsoisist' tä minegi pääl.

Tammõ ladvan kätsät' harak. Timä omgi peräkõrd tuu kõstre, käve tütrigul pääst läbi.

Inäp tütrik lindamisõst es unista'. Ku kiäki küsse tä unistuisi kotsilõ, ütäl' tütrik, et tä taht ellä' viiesaa-aastagadsõs. Ku küsüjä tuupääle suurõ' silmä' tekk, parand' tütrik ummi sõnnu: „Hää külh, vast om viissada pall'o, võisi olla' ka sada aastakka, niidapall'o iks ma taha ellä'.“

Andrus Kivirähk

ANTS PÄST MEREHÄDALIST

Ants lugi raamatut mehest, kiä elli üle laiva hukkasamisõ ja trehväs ütsigu saarõ pääle. Säält ärpäsemises kiroť miis kirä ja pand' tuu tühä putli sisse, a putli hiitse merre. Putõl ujosi mitmit kuid lainidõ seen, nika ku peräkõrd trehväs häie inemiisi kätte, kiä putli vallalõ tei', kirä läbi loi' ja merehädälisele appi sõidi'. Niimuudu pässi miis ütsigu saarõ päält är'.

Andsulõ miidü tuu raamat väega ja täl tull' umbõ tahminõ esi' kah mõni merehädäliline är' pästä'. Önnõ kost võisõ löüdü sääntsiid putliid, kon seen olõsi kiri? Andsu kodo lähkül merd olõ-õs, esiki jõkö mitte. Önnõ üts viipurskus oll' liinan platsi pääl, a säääl seen muidogi mäantsiidki putliid olõ-õs.

A putliid müvväs jo poodin – tull' Andsulõ kõrraga miilde. Muidogi! Ants pand' mütsü päähä ja lätski puuti.

Säääl oll' tötõst terve' riioal putliid täüs. Oll' limmonaadiputliid ja kaljaputliid ja mulliviiputliid. Ants nakaš naid õkvalt hoolõga uurma. Võtt' putli kätte ja kai vasta valgõt – et kas om merehädälise kiri seen vai ei'? A olli' önnõ mulli'. A Andsul es saa' kannatus otsa ja ku tä lõpus üte Valgõ Klaari putli kätte võtt' ja silmi korgusõlõ nõst', näkk tä õkva säääl seen trulli käänētüt papõrd.

Täpsäle sääne üts merehädälise kiri vällä nägemä pidigi!

Ants pand' Valgõ Klaari limmonaadi õkvalt hindäle korvi ja läts kassa mano. Veidükese kaõ täl jo oll' umma rahha limmonaadi pääle raisada', selle et Andsul oll' tegelikult plaan õdagu kinno minnä'. Ku tä nüüd taa Valgõ Klaari är' ost, sõs kinorahha inämb ei jakku. A Ants sai arvo, et ega' kino olõki ei nii tähtsä. Pall'õ tähtsämb om hädälis avita'. Nii tä ost'ki limmonaadi är', tekķ poodi iin vallalõ, jõi tühäs ja õngits paprõ putli seest vällä.

*Joonistanu Heiki Ernits,
võro kiilde pandnu Mariko Easter*

„Appi! Appi! Appi!“ oll´ kirja kirotõt. „Pästke´ minno är´! Vaivlõ joba terve nädäli ijätusekastin!“

Ants sai õkvalt arvo, et taa ijätusekast piät külh iks saman poodin olõma. Tä lätš sisse tagasi ja otsõ üles, kon ijätüst müvväs.

Ijätusekast oll´ suur ja seest härmän. Kül võisõ hirmsa olla´ säälnätäl aigo külmädä´ ja vaivõlda´!

Ants tekk kasti vallalõ ja näkk õkva merehädälist. Ijätüisi kesken küküt´ tsillokõnõ mandariin ja lõdisi.

„Abi om peräle jõudnu!“ üteli Ants ja avit´ mandariini ijätusekastist vällä. „Ma sai su kirä kätte. Olõt är´ pästet!“

„Olõ´ sa tennät!“ õhas mandariin. „Mul oll´ nii külm! Aituma, avvulinõ herrä, et sa minno pästmä tullit!“

„Kuis sa sinnä´ üldse trehvsit?“ küsse Ants, kinkalõ miildü, et tedä avvulidsõs herräs kutsuti. Tä vei mandariini puuviläosakunda, ja kõik tõsõ´ mandariini´, apõlsi-ni´ ja ubina´ hõisassi´ umma kaonut sõpra näten.

„Lainõ vei,“ üteli mandariin.

Ants tiidse Lainõt väega häste, tuu oll´ üts kiusaja tütrik kolmandast klassist. Timä tekk alasi pahandust! Parhillaki oll´ tä poodin ja pruuvsõ üttele õnnõttut kohokõist kalaletti, hirmsidõ koolnuidõ heeringide vaihõlõ sokuta´.

Õnnõs sai kaupmiis jaolõ.

„Mis sa säälnä tiit?“ hõigaš tä pahanult. „Ega´ sõs kohokõsõ kotus olõ-õi kallo man!“

Tä päst´ kohokõsõ krutskilidsõ Lainõ käest är´ ja ai tütarlatsõ üldse poodist vällä.

Leila Holts

TARÕPÄÄLINE

Vanaimä tarõpääline om Liisa jaos üts suur salahus. Liisa uut talvitsit mõsumõskmispäivi vanaimä puul – sõs saa sinnä' minnä'. Ega' muido lae pääle suurt asja olõ-i', võiolla' õnnõ mõnikõrd, ku vanaesä üles lätt midägi otsma vai sibulit tuuma.

Lae pääle minek käü läbi vana paraadna. Tuu olnu vanastõ peris sissekäük majja, inne ku vahtsõnõ uss tetti ja trepp tõsõ kotussõ pääle ehitedi. Parhilla' om paraadnaussõ iih kingokõnõ, mis om trepi iist kah.

Paraadnauss om tarõ puult lukuh. Ussõ iih om vanaaignõ võti, suur ja must. Ja ust piät alasi veidü' kergütämä, muido ei tulõ' õigõhe vallalõ. Ussõ takah om veidü' jahe ja pümme kalitor. Sääl om iks ummamuudu hõng – nigu midägi tõsõst, kunagi olnust aost. Suur vanaaignõ kirst võtt pallõ ruumi. Sinnä' sisse om Liisa iks kaia' tahtnu, a siiämaani ei olõ' tõist vallalõ tettü. Korgõ ni äkiline puutrepp om hääd kätt. Vanaaignõ välisuss. Kunaginõ kirotuslaud, mille pääl egäsugudsõ' aša', ni riiole eestiaigsidõ õlilampõga. Ja väiku akan saina seeh, kardin iih. Sinnä' mano saa trepi alt, a parhilla om iih plaadivirn. Liisa lupas hindäle, et ütskõrd tä lätt ni kaes – võiolla' om säääl väikuh tarõh kullakirst.

Tarõ pääl om kõik tõistmuudu. Suvõl lõhnas säääl pääväpaistõ, tolmu ja vana ao perrä. Nüüd, talvõl om säääl lumõ, veidü' niiskusõ ni külmä hõngo. Edimäne ruum om katussõalotsõga. Säääl om põrmandu pääl liiv. Risti-rästi tõmmadu' mõsunõõri'. Nukah määndsegi' kasti'. Ütte puukasti tiid Liisa häste. Säääl omma' vanaimä sibula',

miä puhvaika sisse mähitült keväjät uutva’.

Vanaimä nakkas röivit nööri pääle säädmä, a Liisa lätt edesi uudistama – järgmäste tarrõ. Seo om joba peris tarõ: kõrralik puupõrmand, kõrraligu’ akna’ ja puha. Mõsunüür om sääl kah üleväh. Aknist näet õkva muro pääle. Liisalõ miildüs üllest alla kaia’. Kõik maapäaline tundus nii väikene! Siiä’ tege timä hindäle tarõ, ku suurõs saa. Nukah sais vana vokk, ja kõrval ummamuudu langakerimise massin. Liisa keerotas veidü’ kerilaudo ja astus sis kõrvaltarrõ.

Kõrvaltarõ miildüs Liisalõ kah. Kats kõrvui-si akõnd kaesõ’ uibuaida ja üle nurmõ naabri poolõ. Saina pääl om mito riilolit vanna raamatidõga, midä latskõnõ lukõ’ ei mõista’. Inämbüs naist om vast saksa keeleh ja imelikkõ vanaaigsidõ tähtiga trükit. Seoh tarõh om ummamuudu tarkusõ hõng. Saina veereh om kats vanna lukuh kappi ja nukah terve’ unik vanaesä autokummõ. Huvitav, mõtlõs latskõnõ, kas siih vaimõ kah või olla’?

Liisa kaes parajahe raamatit ni ots pilte, ku kõrraga kostus koskilt kõva kollin ja sis hirmsa rüükmine. Latskõnõ hiidüs ja hüppäs piäaigo lakkõ. Vaikus. Sis nakkasõ’ kollin, rüükmine ja tsussin jälleki pääle. Liisa hõikas vannaimmä, kiä nüüd kah lähkümbäle om tulnu ni otsatarõ ust vallalõ tege. Tä pomisõs midägi kassõst ja pulmaaost.

Otsatarõh lätt tuli palama. Vanaimä ja Liisa timä sääl takast kaesõ üle ussõ sisse. Keset põrmandut omma’ lajah plekkpangi’. Egäsugudsõ’ anoma’ kurakätt omma’ kah lakja aedu ni keset seod segähüst saisva’ kats kassi, nõna’ vasta nõnno, hanna’ pistü ni tsusisõsõ’ ütstõsõ pääle. Ütel om kõrvast veri väläh. „Kagos löüdsevä’ kaklõmisõ kotussõ!“ kärätäs vana-

imä. „Marss vällä, mõlõmba’! Minke kakõlgõ’ mujjal, ulli’ eläjä!’“

Kassi’ es olõ’ inemiisist edimädse kõrraga välälä tennüki, a nüüd vanaimä kärätämise pääle kaosõ’ mõlõmba katussõ ala ja kumbki lätt esi’ mulgust vällä. Vanaimä pomisõs viil midägi hindäle nõna ala ni sääd lakja aedu’ pangi’ tagasi ummi kotussidõ pääle. Sis ütles tä Liisalõ: „Nii, avitas seost jandalist. Mõsu kuios ja siih üleväh om hõrrõ. Mine’ panõ’ kohvivesi minemä, ma’ tulõ õkva perrä.“ Liisa tege nigu kästü. Tä astus nagisõvat treppi müüdä alla, jääs vana paraadnaussõ mano saisma ni hingäs kergendüsega. Es olõki vaimu’!

A tulõvakõrd kaes tä laepäalist edesi.

SIIRI JA KA- HUSKINÕ KERTTU

Tiina Nopola, Mervi
Lindman
Võro kiilde pandnu
Siiri Toomik
Võro Instituut 2014

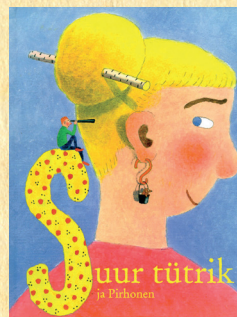
Seo raamat om Siiri-sarast võro keelen joba tõnõ. 2013. aastagal ilmu „Siiri ja kolm Ottot“.

Seokõrd lät Siiri väiku-Otto sünnü-pääväle ja näge sää armõdu muast Kerttu, kiä om väiku-Otto sugulanõ. Kerttu tege viil muidki pahanduisi. Nä esiki kaklõsõ' hindä-vaihõl. Siiri ei saa' arvo, kuis poisi' saava' sääntsega sõbra' olla' ja timäga nigu ei tahaki. Siiri mõtlõs, et ku timä lähäsi kah mualumpi ja määrisi hinnäst mustas, sõs äkki tahasi' kolm Ottot timäga kah sõbra' olla'. Siiri tegegi hindä mustas, a tuus aos om Kerttu joba puhtas mõstu ja puhta' rõiva' sälgä pantu. Siiri ei tunnõ' Kerttu är. A Kerttu hoobis naar ja taht Siiriga sõbõr olla'. Nii saiõgi Siiri hindäle viil üte sõbra mano. Sääne veidü' segikäänet lugu.

Raamatun omma' vahva' pildi' ja taad om hää lukõ' algklassõ latsil, a ka vähämbile ette lukõ'.

SUUR TÜTRIK JA PIRHONEN

Hannele Huovi
Pildi' joonistanu
Kristiina Louhi
Võro kiilde pandnu Siiri Toomik
Võro Instituut 2014

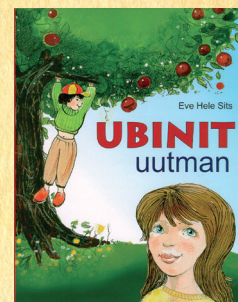
„Suur tütrik ja Pirhonen“ om raamat esimuudu sõprusõst. Raamat om kiränikul valmis saanu 2011. aastaga sõbrapääväl.

Üts armõdusuur tütärlats saa sõbras väega väikest kasvu noorõ mehega. Mõlõmba' omma' ummamuudu kurva' tuuperäst, et näil ei olõ' sõpru. Nuurmiis om tütrigu varbaküüdse suurunõ. Tütrigu suurus tekütäs tälle hulga pahanduisi: kassi liigutamisõst tulõ kõva torm ja helikoptõri' jääse' tälle hiussidõ sisse kinni'. Kurvast meelest tä ikk nii, et timä silmäviist tegünes suur jõgi. A väikeist kasvu nuurmiis ei pelgä' suuri asju. Tä usk imet, et mürägu' (hiiglasõ') ommaki olõman ja otsustas timäga sõbras saia'. Suurõlõ tütrikulõ miildüs kõik, miä om väikene. Tä uur väikeisi asju suurõndusklassiga. Väiksele mehele miildüs kõik, miä om suur. Tä uur noid pikäsilmäga. Nii saagi algusõ näide suur sõprus.

Taa raamat passis häste lukõ' tõsõ kooliastmõ latsilõ, a võiolla' esiki ka vanõmbilõ latsilõ.

UBINIT UUTMAN

Eve Hele Sits
Pildi' joonistanu
Epp Marguste
Võro kiilde pandnu:
Mariko Faster, Kaile
Kabun, Triin Rõõmusoks, Egle Vodi,
Kaili Vodi, Kalmer Vodi
Võro Instituut 2014

Olõti jo kuuldu projektist „Maalõ elämä“? Tuuga kutsutas perrit maalõ elämä ja maatüüd tegemä. Taa pere' ei lähä' maalõ sõski projekti kutsmisõ pääle, a nä veevä' ello uma kavvaigsõ unistusõ. Perren omma' imä, esä ja kats last – tütärlats Mooni ja poiskõnõ Maru. Meile näüdätäs perre tegemiisi keväjäst sügüseni: tsirgu pesäkasti ülessäädemisest nikagu ubinidõ valmissaamisõni. Suurõ häämeelega tegevä' nää' maatõid: tikkasõ' kõivu, joo-va' kõomahla, tegevä' pindremaad, kaesõ' lille, korjasõ' tsaihaino, hapatasõ' kurkõ, pandva' puid riita, tegevä' haina ja võtva' ette hulga muidki asjo. Iks opitas egä tüü man selges ka määnegi tarkus. Esäl-imäl tulõva' miilde uma' mälestüse' latsõpõlvõst. Kõik omma' maal õnõligu'.

Taa kodoluuhõngulinõ raamat om mõtõld vanõmbilõ latsiaalatsilõ ja algklassilatsilõ ettelugõmisõs, opmisõs ja perräjutustamisõs.

KÄRG - VEREVÄ PÄÄGA MUST TSIRK

Ku mõtsast kuulõt hähnä (rähni) tõristamist, ei olõ' kevväi inämb kavvõn!

„Siiä! Siiä! Siiä!“ hõikas kiäki puiõ ladvon. Jõvvami Aotähega Mereoonõ mano – Põlvamaa uhkidõ oosõlätide mano. Kõrras omma' suurõ' musta' verevide sulõtuttõga tsirgu' meid tähele pandnu. Sõs om huvi mi vasta kaonu. Ajami pää kukruhe ja tahami kaia' kãrgi pulmamãngo. Näemi ja kuulõmi, kuis esãne tsirk tsaga hoolõga kuionut pedãjäossa. Õks „prr“ ja „prr“. Ei, ei! Tä ei rao' viil hindãle pesãkotust, a and tõisilõ kãre-esãndile teedã', et siiã' olõ-õi mõtõt tulla', siin om mu' kuningriik.

Varsti tii ei' tsirgu' meist inämb sukugi vällä. Esãne hähn lindas korina muudu helüga imãtsele tsirgulõ perrã, lõüd vahtsõ ossa ja tõristas nii, et tuu kostus kilomeetriid kavvõlõ.

Kãrg ehk must hähn, eesti keelen mustrãhn, om julgõ tsirk, kiã inemist vãega ei pelgã', a sũgãvãst mõtsast nalãlt vällä kah ei tulõ'. Vãega harva või maikuun pããle trehvãdã' nãlãdsele kãrepojãkõsõlõ, kiã hõikas umast korgõst pedãjä sisse raotust pesãst. Inãmbãste nãemi kãre tegemiisi jãlgi sõs, ku lããmi kohegi suu viirde vai lãtteuja mano

– sinnã', kon om hulga kuionuisi puid. Kãrg om nuu' lãbi hekseldãnu.

Ku muu' hähnã' otsva' vaglakõisi ja mardikit puu pããlt korgõst, sõs kãrg om noid puu pããlt külh, a peris maa lãhkũlt. Sakõstõ om sõs puu kõrval maan suur lastukõisi unik.

Kãre kãest om ka kõgõ parõmb oppi' puutũud. Ku ma lats olli, arvssi ma' kah, et hähnã' ragova' mulgu puu sisse õkva, nii nigu naaskliga tsusatas kohegi mulk sisse. A hähnã' omma' hoobis kavãlamba'. Kõrd lũvvãs pããd õtele poolõ kallutõn mulgu veerest vallalõ õts lastukõnõ, sõs tõõsõlõ poolõ kallutõn tõõnõ lastukõnõ. Niiviisi om kavval vãidsega ossa ka lõigada'. Iks last lastu kaupã.

Vanastõ tiidse' latsõ' kãrge hãste. Ku kiãki oll' não ãr' mããrnũ, õteldi õks, et olõt must nigu nõgikikas. Nõgikikas om kah õts kãre rahvakiilne nimi. A meelen mass pitã' tuud, et ku kevãjãdse talvõ poolõ om mõtsast kãre tõristamist kuulda', sõs ei olõ' kevvãi ja suurvesi inãmb kavvõl.

*Kristel Vilbaste,
Võro kiilde pandnu Mariko Easter
Õles võtnu Arne Ader*

Hipp Saar

HUSSIKÕNÕ JA KAPSTAS

Ütel pääväl roomas üts hussikõnõ kapstapinnard piten. Tä näkk suurt kapstapääd ja mõtõl', et seost tulõ tälle hää kodo. Hussikõnõ haugas kapsta sisse mulgu ja nii sai timä kodolõ uss.

Müüdä käüki edesi minnen tull' elotarõ ja tuu taadõ jäi vannitarõ. Vannitarõn jüräsi rohiliinõ huss hoolõga kapsta sisse mulgu, minkast sai vetsupott ja sõs viil üte mulgu, midä piten kakajunni'

vällä viirdümä naksi'. Hussikõsõ maja oll' öko ja junnikõsõst sai kapstalõ väetüs.

Tõsõ kõrra pääle uurist' hussikõnõ hindäle mitu magamistarrõ, kohe saiva' kapstapurust sängü' ja vaiba'. Vaiba' kudasi tä niidist, miä timä seest vällä tull'. Üts vaip sai hää pehmekene. Tä käändse hindä tuu vaiba sisse ja uni tull' pikk ja makus.

Ku hussikõnõ ütškõrd üles

heräsi, es olõ' tä inämb vagõl, a oll' hoobis liblik. Tä oll' väega illos! A hädä oll', et tä es mahu' inämb umast majaussõst vällä. Önnõs linnaš kapstast õkvalt müüdä juudahopõn ehk kiil. Hussikõnõ hõigaš: „Tulõ' appi!“ Juudahopõn oll' häste tukõv ja tõmmaski libliga kapsta seest vällä. Nii sai liblik lillihäiermä pääle linnada'.

A kapstast kiitse imä latsilõ suppi.

Jooniſtanu Marettē Rodima (5-a), Lisandra Lohk (3-a) ja Delisa Kuuskla (4-a), Sõmmõrpalo latsiaid

KOOKOSÖBISKVIIDI'

Kookosöbiskviite om lihtsä tetä' ja naidõ maik om hää vii mitu päivä päält tegemist. Ku tahat, võit är' jahtunuid biskviite ilosta' sokolaaditriipõ vai värmilidse tsukrõjauhkösoğa.

Vaia lätt:

- 200 grammi võidu
- 1,5 detsiliitrit tsukörd
- 1 tiiluidsatäuis vanillitsukörd
- 2,5 detsiliitrit kookosõhelbit
- 3 tiiluidsatäüt küdsämispulbrit
- 5 detsiliitrit nisujahhu

1 Lüü' tarõlämmi või tsukrõ ja vanillitsukrõga vatulõ.

2 Sekä' hindävaihöljahu, kookosõhelbe' ja küdsämispulbri.

3 Sekä' kuiva' ainõ' võiuvalu sisse. Lasõ' tainal puul tunni külmäkapin saista'.

4 Veerüda' tainast peopesän kuulikõsõ'. Panõ' nuu' küdsämispaprõga katõdu plaadi pääle.

5 Küdsä' 150 kraadi man 15 minotit.

Retsepti pand' kirja
Kristina Siska
Joonistanu Kertu Sillaste

Matõmaatigatunnin and oppaja ülesandõ: „Ma võta mõt-sast maaha 30 kõivu, 27 kuust, 73 leppä ja 58 pedäjät. Mitu puud ma kokko saa?“

Juku nõst käe: „Oppaja, ti saat külh trahvi!“

Juku kirotas spordilaagrist: „Hää' imä ja esä. Eelä' oll' meil suur poksimat □ Saada nüüd post-tiga kodo hambahara, pasta ja töösõ' asä', midä inämb vaia ei lää.“

Juku lätt koolitohtri mano hin-näst kaaldma.

„Juku, sa olõt hindä vannusõ kotsilõ ülearvo rassõ. Tulõ' hum-mõn tagasi!“ ütles koolitohtri.

Tõnõ päiv omgi Juku tagasi. Tohtri kaald ja imestäs:

„Sa kaalut jo kats killo vei-demb! Kuis nii?“

„Imä mõsk minno täämbä puhtas...“ ütles Juku.

„Juku, mille sa likõ olõt?“ uur-imä kodo tulnu Juku käest.

„Mi mängsemi poissõga pin-ne,“ seletäs Juku.

„A pini' ei olõ' jo likõ?“

„Noh, a ma' olli post!“

Juku lätt esä mano, kiä lugõ pak-su raamatut.

„Midä sa tiit?“ uur Juku.

„Ma hari umma aio,“ vastas esä tähtsähe.

„Ei tiiä', määne päähari esä ajalõ passis?“ mõtlõs Juku.

Juku pallõs essä: „Osta' mullõ trumm!“

„A tuu nakas jo mu' tüüd se-gämä,“ ütles esä.

„Ei', esä! Ma lüü trummi õnnõ sõs, ku sa makat!“ lupas Juku.

Lõpus omgi tuu õnnõlik aig

käen ja Jukulõ kingitäs jõulus trumm.

Kats päivä lätt müüdü, ku ussõkell helises. Ussõ takan om naabrimiis.

„Tere', Juku! Ma' ei olõki viil sullõ kingitüst üle andnu. Kae' määne illos väits! Muusiän, ega sa ei olõ' viil mõtõlnu, miä sääll trummi seen om?“

Juku om külmä saanu ja kisk ütestüküst tunni aol tatti nõn-na tagasi. Oppaja ei kannahata säänest asja lõpus inämb vällä ja küsüs: „Juku, kas sul nõnarätti ei olõ?“

„Mille ei olõ', oppaja! A imä ei lupa' mul tuud kinkalõgi laina-da', nii et ärke' mitte luutkõgi!“

Juku ütles koolin oppajalõ:

„Raadiost üteldi, et nädä-livaihtusõl tulõ 40 kraati külmä!“

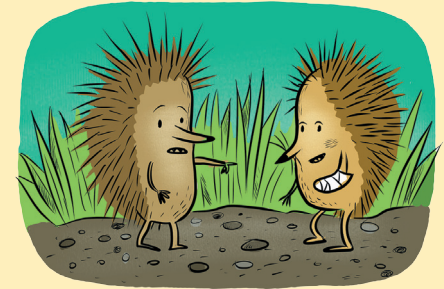
„Mis jutt taa sääne om, Juku! Taa om külh ilmvoimalda.“

„Ei olõ! Puulpäävä om -20 kraati ja pühapäävä om kah -20 kraati!“

Juku pallõs essä:

„Esä, kas ma või puutri taadõ istu?“

„Istu' õnnõ! A är' sa õnnõ sisse lülitägu!“

Kats siili saava' kokko.

Üts küsüs: „Mille sul käpp om kinni' köüdet?“

Tõõnõ ütles: „Ah, ma pruuv-sõ veidü' sälgä süütä.“

Tädikene lätt tohtri mano. Tohtri kaes tä üle ja ütles: „Teil om nõrk süä, ti ei või' inämb trepist kävvü.“

Kuu ao peräst lätt tädike-ne jälki tohtri mano. Tohtri ütles: „Nüüd om teil süä kõrran, võiti jälki trepist kävvü!“

„Omgi hää! Mul saigi joba vi-länd vihmaniitorrõ piten tarrõ ron-nimisõst!“ om tädikene rõõmsa.

Joonistanu Elina Sildre

NUTI- KAHE PERÄLE

